

Сви досадашњи и наредни вишестраначки избори у БиХ били су и биће углавном непоштени. Основни проблем избора у БиХ нису отворене или затворене листе, изборни цензус од 3% или 5%, ускраћена права осталим да се кандидују на изборима за одређене функције, број жена на изборним листама и слично, већ учествовање на изборима и у власти због личних интереса и богаћења, манипулација националним подјелама и страховима, незаконито финансирање политичких странка, злоупотреба јавних ресурса за страначке и изборне циљеве, подмићивање бирача и друге изборне преваре, зависни и пристрасни органи за спровођење избора и одсуство адекватне контроле и санкција.

Резултати недавних истраживања у БиХ показују да само 5% грађана сматра да изабрани политичари заступају већински интерес или опште добро, а да сви други изабрани у институцијама власти првенствено брину о личним и групним интересима. У овом прилично сложенем проблему постоји више проблема као што су природна доминација личног над општим, сукоб између заступања приватног и општег у институцијама власти, доминација ускостраначког интереса над општим, могућност остваривања приватног на штету општег у институцијама власти без санкција и политичких посљедица и превара бирача. Овај проблем се не може елиминисати, али се може значајно умањити кроз смањење простора за коруптивно и неодговорно понашање изабраних представника, јачањем политичке конкурентности на изборима, већом јавношћу рада и политичком одговорношћу, која ће подразумевати предност програма и резултата рада у односу на зараде изабраних представника, које су десет пута веће од просјечних и друге привилегије. Друштвени амбијент у којем постоје поштени избори, добри закони, независно правосуђе, професионалне контролне и друге институције, смањене могућности за некажњено коруптивно понашање, слободни медији, кредибилан цивилни сектор и вредновање резултата политичког рада смањиће доминацију или промијениће однос у заступању између приватног и општег код изабраних политичара, тако што ће значајно демотивисати све оне који неће моћи лични интерес подредити општем у вршењу изборних и других јавних функција.

Националне подјеле, неповјерење и страхови у БиХ су реална категорија, чије су политичке импликације доминантна национална подијељеност бирачког тијела, политичка конкурентност на изборима унутар једнонационалног бирачког тијела, изражен једнонационални легитимитет изабраних представника у институцијама власти и међунационална политичка зависност. Предизборна и друга политичка манипулација националним подјелама и страховима у БиХ овај проблем чини већим од стварног, значајнијим од свих других, превише експлоатисаним да би се скренула пажња са других значајних проблема, инсценираним и понекад договореним како би се остварила корист

за све три националне политичке елите, исконструисаним или измишљеним да би се остварили одређени интереси и слично. Политичкој манипулацији националним подјелама и страховима погодује нерјешавање отворених питања у БиХ, одсуство политичког дијалога и компромиса, непризнавање реалности о националним и другим подјелама у БиХ, непроцесуирање одговорних за ратне злочине, успоравање европских интеграција и визни режим, зависни и непрофесионални медији, неактиван невладин сектор, недовољно поштени избори, висока корумпираност институција власти и политичких странака и неразвијена грађанска способност препознавања и реаговања на манипулације. Овај проблем има везе са непоштенним изборима само у дијелу политичке манипулације националним подјелама и страховима која је злоупотребљавајућа и преварантска, када се смањује изборна конкурентност на програмима и темама и утиче на изборни рејтинг политичких конкурената који су несклони манипулацији или имају мању способност њеног кориштења.

Незаконито финансирање политичких странака и злоупотребе јавних ресурса за страначке и изборне циљеве су један исти или два повезана проблема који имају доминантан утицај на страначку моћ, изборне резултате и поштене изборе у БиХ. Овај проблем има своју законску, институционалну и коруптивну димензију. Незаконито финансирање политичких странака подразумијева разлику између законито обезбијеђених средстава и плаћених трошкова и стварно обезбијеђених средстава и остварених дозвољених трошкова. У БиХ код значајнијих политичких странака, а посебно владајућих, ова разлика је неколико пута већа од регистрованих и пријављених прихода и трошкова. Политичке странке своје незаконито финансирање обезбјеђују путем својих кадрова из јавног сектора, као и путем тајкунско-криминалне структуре, којој за дати новац или другу помоћ обезбјеђују одговарајућу противуслугу или корист на штету јавног интереса. У оваквом обезбјеђивању финансијских средстава и других потреба за политичке странке постоје двије незаконитости, прва се односи на незаконито финансирање политичких странака и друга, на злоупотребе и друга кривична дјела које одговорне особе у јавном сектору извршавају приликом незаконитог обезбјеђења финансијских средстава и других потреба за политичке странке. Овај проблем је посебно присутан у изборним годинама и предизборним кампањама, када се за ове намјене, осим средства за незаконито финансирање политичких странака, користе сви расположиви јавни ресурси за остваривање изборних циљева. Ову могућност имају искључиво или углавном владајуће политичке странке, које значајан дио јавне потрошње, запошљавање и остале јавне ресурсе користе на прилично проблематичан и злоупотребљавајући начин за остваривање што бољег изборног резултата. На постојање овог озбиљног проблема у БиХ утичу недовољна законска уређеност, одсуство адекватних санкција, неизграђеност антикоруптивних институција и нерад централне изборне комисије, а посебно њене службе за ревизију финансијског пословања политичких странака. За елиминисање или умањење овог проблема потребне су измјене изборног закона и закона о финансирању политичких странака, доношење закона о одузимању незаконито стечене имовине, јачање функција тужилаштава и полиције за истраживање организованог и привредног криминала, јачање институција за ревизију јавног сектора и финансијског пословања политичких

странака, успостављање функције мониторинга трошкова предизборне кампање, јасно дефинисање броја запослених у субјектима јавног сектора, поштеније запошљавање у јавном сектору, трајна забрана кандидовања на изборима и вршења јавних функција због лажирања финансијских извјештаја и незаконитог финансирања политичких странака и слично.

Подмићивање бирача постаје све озбиљнији проблем за поштене изборе у БиХ. Овај проблем постоји у распону од интереса, наде и дискретног обећања да ће политичка странка или кандидат помоћи свом бирачу да се запосли или задовољи неку другу потребу до подмићивања бирача новцем или нечим другим са свим обиљежјима кривичног дјела. Моћ је из институција система премијештена у политичке странке, преко којих чланови и бирачи рјешавају или се надају да ће ријешити проблем запошљавања, напредовања, добијања послова, стипендија, повољних кредита, буџетских подстицаја и других личних интереса. Оваква моћ политичких странака дјелује подмитљиво на бираче, а институције система претвара у сервисе владајућих политичких странака. На сваким изборима у БиХ, за подмићивање бирача са обиљежјима кривичног дјела, које је најчешће организовано, потроши се неколико десетина милиона еура. Некажњена могућност све масовнијег подмићивања бирача чини остваривом куповину избора, а изборе као демократску институцију срозава све више на ниво политичке проституције и средства за бирање власти која ће служити интересима тајкунско-криминалне структуре. Подмићивање бирача могуће је елиминисати или значајније умањити смањивањем простора за остваривање обећаног подмићивањем и јачањем институција за процесуирање овог и других кривичних дјела. У области запошљавања у јавном сектору могуће је смањити простор за подмићивање ако се јасно дефинише и забрани повећање броја запослених у институцијама јавног сектора, као и ако се успоставе поштени критерији и транспарентности у запошљавању. Најчешће остале изборне преваре су неовлаштено гласање за друго лице и накнадно дописивање директних гласова на гласачке листиће. Процјењује се да се накнадним дописивањем директних гласова на гласачке листиће утиче на избор око 10% кандидата на изборима у БиХ.

У изборном процесу у БиХ врло озбиљан проблем представљају зависни и пристрасни органи за спровођење избора. Зависност и пристрасност централне изборне комисије има доминантан утицај на постојање овог проблема. Од централне изборне комисије ствара се привид независног и непристрасног органа, а у суштини ова институција је сервис политичких странака и тајкунско-криминалне структуре. Централна изборна комисија постала је једна затворена и отуђена институција која ефективно ради само у годинама избора и која својим чињењем и нечињењем утиче на висок ниво зависности и пристрасности локалних изборних комисија и бирачких одбора, недовољно озбиљно разматрање притужби, толерисање незаконитог финансирања и лажног пријављивања трошкова политичких странака и имовине кандидата на изборима и неразвијену функцију мониторинга и анализе стања у области изборног процеса, финансирања

политичких странака и сукоба интереса. Чланови локалних изборних комисија су у потпуности или доминантно зависни од једне страначке структуре и имају пресудан утицај на избор још зависнијих и пристраснијих бирачких одбора. Овај проблем могуће је елиминисати или значајније умањити промјеном начина избора и рада централне изборне комисије, при чему би се обезбиједио повећан утицај изванстраначких и изванпарламентарних структура на избор чланова органа за спровођење избора, контролу рада ових органа и рад централне изборне комисије са фокусом на елиминисање проблема и унапређење изборног процеса.

Проблем одсуства контроле и санкција у области избора, финансирања политичких странака и сукоба интереса је институционални и нормативни. У институционалном смислу постоји висок ниво неефикасности централне изборне комисије, тужилаштва и других институција, који има карактеристике толерисања врло озбиљних и масовних незаконитости у изборном процесу, финансирању политичких странака и сукобу интереса. Институционална неефикасност постоји на нивоу поступања по пријављеним незаконитостима и на нивоу реаговања по службеној дужности. На нивоу пријављених незаконитости централна изборна комисија и локалне изборне комисије углавном пристрасно и неозбиљно разматрају ове пријаве и изричу благе санкције за мање од 10% пријављених случајева, а тужилаштва готово потпуно игноришу пријаве у којима постоје врло озбиљне сумње о извршењу кривичних дјела. Институционално игнорисање пријава дестимулише пријављивање, тако да се ствара лажна слика о смањеном броју незаконитости и других неправилности у изборном процесу, финансирању политичких странака и сукобу интереса. Реаговање по службеној дужности централне изборне комисије, тужилаштва и других институција по основу контролне функције је површно, а по основу непријављене незаконитости готово да и не постоји. Оваквим понашањем ове институције демонстрирају своју подобност политичким странкама и тајкунско-криминалној структури. Проблем контроле и санкција у области избора, финансирања политичких странака и сукоба интереса у нормативном смислу није довољно уређен, а посебно нису предвиђене строге санкције којима би се елиминисала или умањила појава незаконитости и других неправилности. За елиминисање или умањење бројних и озбиљних незаконитости потребно је прописати санкцију дугогодишње и трајне забране кандидовања на изборима и вршења јавне функције за случајеве незаконитог финансирања политичких странака, лажног пријављивања прихода и трошкова политичких странака, лажног пријављивања имовине, тежег сукоба интереса и учествовања у кривичним дјелима као што су подмићивање бирача и слично.

Слободни и поштени избори су темељ и услов за постојање демократије. Непоштени избори значе одсуство демократије или њен привид. Много поштенији, од садашњих, били су делегатски избори у југословенском једнопартијском систему. БиХ су потребни избори које ће спроводити органи независни од политичких странака и тајкунско-криминалне структуре, избори без подмићивања бирача, без политичких странака које лажирају финансијске извјештаје и без политичара који скривају своју

Избори непоштени, демократија на чекању

Пише: Момир Дејановић
уторак, 30 март 2010 11:23

имовину, избори са тужилаштвима која ће ефикасно процесуирати све одговорне и избори са законима који ће прописивати вишегодишњу и доживотну забрану кандидовања на изборима и вршење јавне функције. За поштене изборе треба се борити и изборити, јер су непоштени избори узрок многих проблема у БиХ. Противници поштених избора у БиХ су државни парламентарци, централна изборна комисија, већина политичких странака, представници међународне заједнице и моћна криминално-тајкунска структура. Демократија у БиХ биће на чекању све док се не створе законске и институционалне претпоставке за поштене изборе и значајно смањење криминала и корупције у институцијама власти и политичким странкама.

(Аутор је председник Центра за хуману политику)